

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**«СУПРОВІД ІНТЕГРАЦІЇ НЕРЕЗИДЕНТІВ
У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МЕГАПОЛІС»**

(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання зі спеціальності 053 – Психологія, освітньо-професійна програма «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі»)

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2024

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Супровід інтеграції нерезидентів у європейський мегаполіс» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання зі спеціальності 053 – Психологія, освітньо-професійна програма «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. О. О. Долгопол. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. – 21 с.

Укладач доц. О. О. Долгопол

Рецензент

О. О. Жигло, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, педагогіки та мовної підготовки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою психології, педагогіки та мовної підготовки, протокол № 1 від 19 серпня 2024 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Змістовий модуль 1.....	5
Тема 1.1 Основні категорії дисципліни: адаптація, інтеграція, індивідуалізація	5
Тема 1.2 Змінювання якісного і кількісного складу населення мегаполісів під впливом міграційних процесів	5
Тема 1.3 Характеристика горизонтального та вертикального зрізів соціального простору як теоретичної моделі структурування суспільства.....	6
Тема 1.4 Роль психолога в переживанні наслідків сегрегації	6
Тема 1.5 Організація роботи психолога щодо вирішення проблем, пов'язаних із соціалізацією нерезидентів	7
Тести до тем змістового модуля 1.....	8
Змістовий модуль 2.....	10
Тема 2.1 Диференціація європейських країн за рівнем сприйняття нерезидентів у різних сферах суспільного життя.....	10
Тема 2.2 Моделі соціокультурної адаптації мігрантів за формами Р. Мертона і О. Донченко.....	10
Тема 2.3 Проблеми адаптації представників іноземної учнівської та студентської молоді, підприємців, працівників дипломатичних служб та ін. в український простір мегаполісу	11
Тема 2.4 Робота психологічної служби з нерезидентами з України за кордоном: досвід, проблеми, методики.....	12
Тема 2.5 Роль діаспори як осередку збереження національної та культурної ідентичності.....	12
Тема 2.6 Психолого-педагогічний супровід різних за метою перебування груп нерезидентів	13
Тема 2.7 Робота психолога з надання психологічної допомоги нерезидентам у кризових ситуаціях	13
Тести до тем змістового модуля 2.....	14
Змістовий модуль 3.....	15
Тема 3.1 Формування компетентностей, спрямованих на забезпечення вміння взаємодіяти в чужому соціумі	15
Тема 3.2 Прояви міжкультурної комунікації	16
Тема 3.3 Психологічна допомога у подоланні мовного бар'єру	16
Тема 3.4 Участь психолога в заходах щодо подолання «культурного шоку» та «культурної дистанції».....	17
Тести з відкритими відповідями до тем змістового модуля 3.....	18
Список рекомендованих джерел	19

ВСТУП

Пропоновані методичні рекомендації призначені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання зі спеціальності 053 – Психологія, освітньо-професійної програми «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі», які вивчають курс «Супровід інтеграції нерезидентів у європейський мегаполіс».

Їхня мета – сприяти формуванню самостійності як особистісної та важливої професійної якостей майбутнього психолога, суть якої полягає в умінні систематизувати, аналізувати й регулювати свою діяльність без допомоги й контролю викладача.

Методичні рекомендації складаються з 16 тем (71 академічна година), що відповідають змісту робочої програми навчальної дисципліни, і містять завдання, що сприяють засвоєнню основних понять і термінів, що охоплюють відповідний курс. Методичні рекомендації також включають тестові завдання, які допоможуть майбутнім психологам у підготовці до модульних контрольних робіт.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1.1 ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ДИСЦИПЛІНИ: АДАПТАЦІЯ, ІНТЕГРАЦІЯ, ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ

Питання для самоперевірки

1. Поясніть поняття «євроінтеграція». Які перспективи отримають українці завдяки євроінтеграції?
2. Запишіть до зошитів та поясніть шість базових цінностей Європейського Союзу.
3. Яку роль відіграють мегаполіси в житті сучасної людини, у розвитку економіки регіону, в суспільно-політичному та культурному житті країни?
4. Хто такий мігрант, нерезидент? У чому різниця між цими поняттями?
5. Поясніть термін «адаптація» в психологічному сенсі відносно категорії нерезидентів. У чому полягають особливості прояву цього явища у різних категорій нерезидентів?
6. Подайте визначення терміна «акультуризація». Наведіть приклад цього явища із життя мігрантів.
7. У чому полягає відмінність асиміляції від акультуризації?

Завдання до самостійної роботи

Напишіть есе на тему «Маргінал – людина, що йде по краю», у якому розкрийте значення цього терміна стосовно нерезидентів.

Джерела: [1, 2, 11, 15, 17].

ТЕМА 1.2 ЗМІНИ ЯКІСНОГО І КІЛЬКІСНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ МЕГАПОЛІСІВ ПІД ВПЛИВОМ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Питання для самоперевірки

1. Як глобальні проблеми людства впливають на зміни якісного і кількісного складу населення?
2. Чи можна вплинути на міграційні процеси? Якщо так, то якими способами?
3. Проаналізуйте хвилі української міграції. З якими суспільними та політичними процесами вони пов'язані?
4. Як науково-технічні винаходи впливають на хід міграційних процесів?
5. Поясніть значення терміна «соціальна мобільність».
6. Доведіть, що дослідження мобільності стало одним із основних способів вивчення соціальної стратифікації.
7. Які об'єктивні обставини впливають на соціальну мобільність?

Завдання до самостійної роботи

У зошиті або у файлі створіть таблицю «Глобальні проблеми людства», що містить такі відомості: проблема, особливості прояву, приклад, шляхи вирішення.

Джерела: [5, 11, 14, 15].

ТЕМА 1.3 ХАРАКТЕРИСТИКА ГОРИЗОНТАЛЬНОГО ТА ВЕРТИКАЛЬНОГО ЗРІЗІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЯК ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ СТРУКТУРУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Питання для самоперевірки

1. Схарактеризуйте провідні ознаки соціального простору міста.
2. Наведіть приклади змінювання соціального статусу містянина. Із якими факторами можуть бути пов'язані ці зміни?
3. Прокоментуйте тезу про концепт соціального простору як теоретичну модель, у якій є горизонтальний і вертикальний зрізи.
4. Проаналізуйте внутрішньопоколінну та міжпоколінну соціальну мобільність. Чим відрізняється ця класифікація від горизонтальної та вертикальної?
5. Поясніть, як ви розумієте поняття «індивідуальна мобільність» та «групова мобільність».
6. Що таке канали соціальної мобільності? Наведіть приклади традиційних (класичних) та новітніх каналів мобільності.

Завдання до самостійної роботи

1. Напишіть тези для публічного виступу на тему «Місто як підсистема соціально-просторової організації сучасного суспільства», у яких сконцентруйте увагу на психологічних особливостях перебування містянина в сучасному мегаполісі.
2. Створіть у зошиті або файлі уявну систему соціальних координат та спробуйте віднайти своє місце розташування на ній, а також ваше місце розташування в перспективі на 10 років у майбутньому. Чи зміниться ваше місце в цій системі координат? Чому?

Джерела: [3, 11, 14, 15].

ТЕМА 1.4 РОЛЬ ПСИХОЛОГА В ПЕРЕЖИВАННІ НАСЛІДКІВ СЕГРЕГАЦІЇ

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте поняття сегрегації. Наведіть приклади сегрегації нерезидентів.
2. У чому полягає відмінність сегрегації від дискримінації?

3. Що таке гендерна та професійна сегрегація в колі нерезидентів? Які наслідки від цих явищ можна передбачити?

4. Обміркуйте можливе коло проблем, пов'язаних із різними формами дискримінації, з якими до вас, як до психолога, може звернутися нерезидент.

5. Висловіть рекомендації стосовно подолання проявів расової сегрегації.

Завдання до самостійної роботи

Підготуйтеся до участі у дискусії «Життя в гетто: добро чи зло», для цього запишіть по 3–4 тези, бажано з прикладами-ілюстраціями, що будуть аргументувати вашу думку.

Джерела: [5, 6, 7, 10, 12].

ТЕМА 1.5 ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПСИХОЛОГА ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СОЦІАЛІЗАЦІЄЮ НЕРЕЗИДЕНТІВ

Питання для самоперевірки

1. Поясніть значення термінів «радикальна адаптація», «гіперадаптація», «гармонічна адаптація», «конформістська адаптація», «девіантна адаптація», «соціально-психологічна дизадаптація».

2. Які загальні характеристики поведінки нерезидента можна використати для опису будь-якого варіанта соціалізації?

3. Запропонуйте заходи, які може використати психолог у роботі з нерезидентами, щодо підвищення їх особистісно-мотиваційного ставлення до діяльності (роботи, навчання).

4. Запропонуйте вправи, методики, елементи тренінгів, які б допомогли нерезидентам у прийнятті розуміння завдань, нового оточення; бажання їх виконувати; прагнення до успіху чи бажання уникнути невдачі.

5. Які рекомендації ви, як психолог, надасте нерезидентіві щодо засвоєння інформаційного поля нової країни?

6. Зважаючи на національні, релігійні, культурні особливості нерезидентів висловіть поради щодо ефективного управління діяльністю в нових обставинах.

Завдання до самостійної роботи

Дослідіть міжкультурний та професійний аспекти соціалізації студентської молоді до умов навчання в одній із європейських країн (за вибором). Зробіть письмовий висновок про виявлені особливості соціалізації студентів-нерезидентів.

Джерела: [10, 12, 13, 16].

Тести до тем змістового модуля 1

1. Нерезидентами є всі категорії іноземців, ОКРІМ:

- а) іноземні компанії, організації, утворені відповідно до законодавства інших держав, їх зареєстровані (акредитовані або легалізовані) відповідно до законодавства України філії, представництва та інші відокремлені підрозділи з місцем розташування на території України;
- б) особи, які адаптувалися до умов проживання в чужій країні;
- в) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва інших держав і міжнародних організацій в Україні;
- г) фізичні особи, які не є резидентами України.

2. Визначте шість базових цінностей Європейського Союзу:

- а) товарицькість, чесність, людська гідність, добросусідство, взаємодопомога, повага до людини;
- б) повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини;
- в) взаємозахист, співпраця, демократія, любов до ближнього, духовні цінності, толерантність;
- г) колективний розум, соціальний пакет, свобода, творчість, суверенність кордонів, емпатія.

3. До глобальних проблем людства НЕ НАЛЕЖАТЬ:

- а) роззброєння, конверсія військового виробництва і збереження миру;
- б) відвернення світової термоядерної війни, недопущення локальних, регіональних і міжнародних криз та забезпечення стабільного миру;
- в) подолання економічної відсталості частини регіонів і країн світу;
- г) забезпечення паливом далеких регіонів світу.

4. Оберіть найбільш повне визначення соціальної мобільності:

- а) соціальна мобільність – професійне, кваліфікаційне, соціальне, галузеве, територіальне та інше переміщення індивідів;
- б) соціальна мобільність – своєрідна форма адаптації індивідів до нових технологічних і економічних умов функціонування;
- в) соціальна мобільність – це соціально складний процес, який свідчить про здатність і готовність індивідів чи соціальних об'єктів до змінювання соціальної позиції, про їх конкурентоспроможність, зацікавленість у навчанні та безперервній освіті, здатність швидко адаптуватися до динамічних соціальних умов і кон'юнктури ринку праці;
- г) соціальна мобільність – задоволення економічної, соціальної і психологічної та інших потреб індивідів шляхом їх пересування різними країнами.

5. Викресліть зайвий компонент із визначення: «Місто як підсистема соціально-просторової організації суспільства – це ЄДНІСТЬ:

- а) соціального складу населення;
- б) ієрархічно організованого простору статусів і груп;
- в) архітектурної композиції.

6. Яка ознака НЕ Є сегрегацією:

- а) ознаки раси, кольору шкіри;
- б) політичні, релігійні та інші переконання;
- в) стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження;
- г) громадянство, сімейний та майновий стан, місце проживання, мовні ознаками;
- д) добровільна відстороненість.

7. Установіть відповідність між термінами та їх визначеннями:

1. Психічна адаптація	а) включення нової інформації до наявних ментальних схем
2. Асиміляція	б) процес взаємовпливу культур, а також результат цього впливу
3. Акультурація	в) повне поглинання іншою культурою
4. Асиміляція	г) це пристосування індивіда до умов природного чи соціального середовища
	д) засвоєння значної частини іншої культури, цінностей та стереотипів нової країни

8. Установіть відповідність між термінами та їх визначеннями:

1. Вертикальна мобільність	а) діти набувають більш високої або більш низької соціальної позиції, ніж їхні батьки
2. Горизонтальна мобільність	б) переміщення вгору, вниз або по горизонталі фіксується у кожної людини по-своєму, незалежно від інших
3. Міжпоколінна (міжгенераційна) мобільність	в) перехід з однієї соціальної групи до іншої, яка розташована на тому самому рівні
4. Внутрішньопоколінна (внутрішньогенераційна) мобільність	г) наявна тоді, коли одні й ті самі індивіди протягом життя кілька разів змінюють свої соціальні позиції
	д) це змінювання становища індивіда, яке підвищує або знижує його соціальний статус

9. Розкрийте поняття «липка підлога», поясніть причини виникнення, наведіть приклади. Уявіть ситуацію: мати-одиначка емігрувала до України з Колумбії і не має досвіду роботи. Яку роботу їй можна запропонувати?

10. Поміркуйте над поділом на «жіночі» й «чоловічі» професії. Уявіть ситуацію: нерезидент з Індії з водійським досвідом хоче знайти роботу в

одному з міст України. Якими мають бути його дії? Що може перешкодити йому в працевлаштуванні водієм? Ким він може влаштуватися, окрім цієї професії?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ТЕМА 2.1 ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЗА РІВНЕМ СПРИЙНЯТТЯ НЕРЕЗИДЕНТІВ У РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Питання для самоперевірки

1. Поясніть значення термінів «культурна інтеграція» («аккультурація»), «структурна інтеграція», «взаємодіюча інтеграція» («interactive integration»), «ідентифікаційна інтеграція».
2. Пригадайте теорії інтеграції, сформулюйте основні засади кожної.
3. Що передбачає імміграційний контроль в політиці країни щодо мігрантів?
4. Що включає інтеграція нерезидентів?
5. Пригадайте, що відомо вам про Індекс політики інтеграції мігрантів, або MIREX.
6. Поясніть, у чому виявляється різнобічність інтеграційних програм країн ЄС щодо нерезидентів.

Завдання до самостійної роботи

1. Подайте письмову характеристику міграційних послуг однієї з країн ЄС (за вибором) за такими групами: адміністративно-юридичні, соціально-психологічні, освітні, трудові та фінансово-економічні.
2. Проаналізуйте досвід будь-якої країни ЄС, де існує поширена практика інститут кураторства, який передбачає закріплення за проблемними мігрантами (родами мігрантів) спеціальних фахівців (лайф-коучів), які допомагають їм у різних життєвих ситуаціях на новому місці.

Джерела: [2, 4, 9, 11, 15].

ТЕМА 2.2 МОДЕЛІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ НЕРЕЗИДЕНТІВ ЗА ФОРМАМИ Р. МЕРТОНА І О. ДОНЧЕНКО

Питання для самоперевірки

1. Порівняйте соціокультурну адаптацію із формами адаптації Р. Мертона.
2. Які типи адаптивної поведінки виокремлює О. Донченко?
3. Як співвідносяться типи адаптивної поведінки О. Донченка та види державної політики адаптації іммігрантів?

4. Назвіть і схарактеризуйте етапи (фази, стадії) соціальної адаптації нерезидентів.

5. Охарактеризуйте стратегії ставлення нерезидентів до нового суспільства, наведіть приклади.

6. Розкажіть про п'ять концепцій соціальної інтеграції нерезидентів (за А. Рудігером та С. Спенсером).

Завдання до самостійної роботи

Деякі дослідники вважають інтеграцію поняттям ширшим, ніж адаптація, визначаючи адаптацію, лише як індивідуальний компонент інтеграції, що передбачає пристосування індивіда до чинних стандартів, до того ж структурним компонентом тут є соціальна структура, яка має порядок, стабільність та не має конфліктних елементів (ролей, груп, організацій) на горизонтальному рівні (наприклад, стосовно поділу праці). Поміркуйте, чи погоджуєтесь ви з такими думками. Наведіть аргументи «за» або «проти» такої позиції.

Джерела: [1, 2, 8, 11].

ТЕМА 2.3 ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ ІНОЗЕМНОЇ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ, ПІДПРИЄМЦІВ, ПРАЦІВНИКІВ ДИПЛОМАТИЧНИХ СЛУЖБ ТА ІН. В УКРАЇНСЬКИЙ ПРОСТІР МЕГАПОЛІСУ

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст понять «етнос», «нація». Яке з них ширше, а яке вужче?
2. У чому полягає цивілізаційний підхід у типологізації культур?
3. Що передбачає концептуальний підхід історичної типологізації культур?
4. Як розуміти поняття «культурна епоха»?
5. Як світові релігії впливають на світогляд нерезидентів?
6. Розкрийте поняття «часова і просторова картини світу» на прикладі представників різних національностей.
7. Розкрийте лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації.

Завдання до самостійної роботи

1. Письмово поміркуйте над змістом плакату, який є у м. Кельн (Німеччина): «Твій Христос – єврей, твоє авто – японське, твоя піца – італійська, твоя демократія – грецька, твоя кава – бразильська, твоя відпустка – турецька, твій рахунок – арабський, твій алфавіт – латинський».

2. Схарактеризуйте британську, американську, українську, арабську, латиноамериканську, східноазійську (одну за вибором) ціннісну картину світу.

Джерела: [1, 4, 14, 15].

ТЕМА 2.4 РОБОТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ З НЕРЕЗИДЕНТАМИ ІЗ УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, МЕТОДИКИ

Питання для самоперевірки

1. Поясніть значення термінів «полікультурність», «поліетнокультурність», «поліконфесійність» на прикладі України.
2. Які методики профілактики проявів расизму може використати у роботі психолог?
3. З якими запитамі можуть звертатися за психологічною допомогою нерезиденти?
4. Які ознаки полікультурної особистості притаманні українцям? Які техніки можна застосувати під час роботи з нерезидентами щодо їх адаптації до умов проживання в Україні?

Завдання до самостійної роботи

Письмово розкрийте зміст поняття «полікультурність» у таких проявах (за вашим вибором): розвиток міжнародного ринку, розвиток туризму, розвиток наукових досліджень, обмін художнім досвідом, інтернет та соціальні мережі, глобалізація інформаційного поля.

Джерела: [10, 12, 13, 16].

ТЕМА 2.5 РОЛЬ ДІАСПОРИ ЯК ОСЕРЕДКУ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Питання для самоперевірки

1. Якою є структура самосвідомості за М. Боришевським?
2. Перелічіть компоненти національної самосвідомості особистості.
3. Що таке національна ідентифікація?
4. Як відбувається становлення національного «образу Я»?
5. Яка роль української діаспори як демографічного, інтелектуального, соціокультурного та інформаційного ресурсу?

Завдання до самостійної роботи

1. Підготуйте невелике повідомлення про видатного діяча, вихідця з України, талант якого розкрився за кордоном.

2. Проаналізуйте статистичні дані про чисельність осередків українців за кордоном. Зробіть висновок про вплив діаспори на культурне, економічне, політичне життя України.

Джерела: [1, 4, 11, 15].

ТЕМА 2.6 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РІЗНИХ ЗА МЕТОЮ ПЕРЕБУВАННЯ ГРУП НЕРЕЗИДЕНТІВ

Питання для самоперевірки

1. Які групи нерезидентів за метою перебування в чужій країні можна виокремити?
2. У чому складність надання психолого-педагогічної допомоги різним групам нерезидентів?
3. Участь у яких тренінгових програмах ви порадите нерезидентам, які перебувають в чужій країні з метою: а) навчання; б) ведення бізнесу; в) дипломатичної місії?
4. Який вид психологічного консультування ви оберете для нерезидентки з двома маленькими дітьми, яка приїхала з Ірану? У яких випадках варто вдаватися до колективної та індивідуальної роботи?
5. З якими проблемами можуть звертатися за психологічною підтримкою бізнесмени-іноземці?

Завдання до самостійної роботи

1. Запропонуйте 3-4 психологічні вправи, які можна використати в груповій роботі з нерезидентами, чії характеристики за віком, статтю, релігією, освітою є різними.
2. Запишіть алгоритм бесіди психолога зі студентом, який звернувся з запитом щодо проблем зі встановлення особистих контактів у групі.

Джерела: [5, 7, 10, 12, 16].

ТЕМА 2.7 РОБОТА ПСИХОЛОГА З НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НЕРЕЗИДЕНТАМ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Питання для самоперевірки

1. Що є кризовою ситуацією для будь-якої людини? Чи відрізняються кризові ситуації у резидентів та нерезидентів? Обґрунтуйте свою думку.
2. Що таке перша психологічна допомога?
3. Хто може надавати першу психологічну допомогу?
4. У чому полягає допомога психолога на наступних етапах надання психологічної допомоги нерезидентам?
5. З якими службами, організаціями має співпрацювати психолог, який надає допомогу нерезидентам як специфічній категорії постраждалих?

Завдання до самостійної роботи

Складіть план з необхідних для надання першої психологічної допомоги запитань, які варто поставити нерезиденту, який потрапив у кризову ситуацію.

Джерела: [5, 7, 10, 12, 16].

Тести до тем змістового модуля 2

1. Установіть відповідність між вимірами інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство з їхнім змістом:

Вимір інтеграції	Зміст
1. Культурна інтеграція (акультурація)	а) приватні стосунки людей та членство в первинних групах та мережах приймаючого суспільства, емпіричним показником якого є соціальний акт, дружба, партнерство, шлюби та членство у добровільних організаціях
2. Структурна інтеграція	б) мігранти засвоюють мову і норми приймаючого суспільства
3. Взаємодіюча інтеграція	в) проявляється у почутті приналежності та ідентифікації з етнічними, регіональними, місцевими та/або національними групами або у складних поєднаннях
4. Ідентифікаційна інтеграція	г) включення мігрантів у систему позицій і статусів приймаючого суспільства

2. НЕ ВХОДЯТЬ до групи міграційних послуг у сфері інтеграції:

- а) адміністративно-юридичні, соціально-психологічні;
- б) освітні, трудові, фінансово-економічні;
- в) політичні, релігійні, етичні.

3. Установіть відповідність головних типів адаптації:

Тип адаптації	Зміст поняття
1. Соціальна	а) відмінності в соціальній структурі країн еміграції та імміграції
2. Культурна	б) причиною є диференціація осіб, соціальних спільностей за інтересами, соціально-психологічними, ціннісними установками тощо
3. Психологічна	в) пов'язана з етнокультурними відмінностями

4. Коротко передайте зміст етапів процесу адаптації мігрантів:

ейфорія («медовий місяць») – ...

розчарування («чужинець») – ...

орієнтація і пристосування («або ... або...») – ...
подолання депресії («від депресії до оптимізму») – ...
активна діяльність – ...

5. Елементами культури є ... (продовжіть речення).
6. Розкрийте характерні ознаки феномену культури (коротко).

7. Структура самосвідомості охоплює усі компоненти, ОКРІМ:

- а) свідомість;
- б) самооцінка;
- в) домагання;
- г) соціально-психологічні очікування;
- д) «образ Я».

8. Основними ознаками полікультурності є всі, ОКРІМ:

- а) рівноправність етнокультурних спільнот, рівні умови для їх існування, вивчення;
- б) вивчення мови інших народів;
- в) усвідомлення кожною особистістю своєї культурної ідентичності;
- г) міжкультурні взаємини в різних сферах життя;
- д) терпимість і толерантність.

9. Укажіть складові міжкультурної комунікації.

10. Поясніть різницю між полікультурністю та етноцентризмом.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ТЕМА 3.1 ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, СПРЯМОВАНИХ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВМІННЯ ВЗАЄМОДІЯТИ В ЧУЖОМУ СОЦІУМІ

Питання для самоперевірки

1. Що таке спеціальні (фахові, предметні) компетентності психолога?
2. У чому полягає специфіка роботи з нерезидентами?
3. Які громадянські та соціальні компетентності мають бути розвиненими у нерезидентів?
4. Які психологічні заходи, спрямовані на формування вміння взаємодії в чужому соціумі можна впровадити в приватній практиці психолога? Чи будуть ці заходи відрізнятися за змістом і формою, якщо їх проводити, наприклад, на підприємстві, в державній установі?

Завдання до самостійної роботи

Складіть список художніх та документальних фільмів про життя чужинців. Спробуйте класифікувати їх за проблематикою. Зробіть висновок про те, які теми є найбільш болючими для нерезидентів у чужій країні.

Джерела: [1, 5, 7, 9, 12].

ТЕМА 3.2 ПРОЯВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте поняття міжкультурної комунікації.
2. Поясніть, чому комунікація, діалог – особливий вид діяльності людини?
3. Чому культурні відмінності стають причиною непорозумінь навіть за умови вправного володіння нерезидентами чужою мовою?
4. Що головніше: вивчити вербальне забезпечення мовлення чи опанувати невербальні засоби?

Завдання до самостійної роботи

1. Опишіть навчання у виші: а) як студент, що здобуває освіту у рідній країні; б) як студент-іноземець. Використовуйте план. 1. Вибір спеціальності. 2. Умови життя. 3. Проблеми. 4. Оточення. Порівняйте позиції, зробіть висновок про мотиви (п.1), запропонуйте шляхи вирішення (п. 2, 3), обґрунтуйте свій вибір (п. 4).
2. Наведіть аргументи «за» або «проти» висловлювання Й.-В. Гете: «Хто не знає чужих мов, не має уваження і про свою».

Джерела: [2, 3, 4, 11].

ТЕМА 3.3 ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА У ПОДОЛАННІ МОВНОГО БАР'ЄРУ

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте поняття простої і складної культури.
2. Наведіть приклади різного сприйняття часу і простору представниками різних культур.
3. Чому психологічним виміром культури вважається «індивідуалізм – колективізм»?
4. Розкрийте психологічну суть трьох блоків спілкування: інформаційного, інтерактивного і перцептивного.
5. Які психологічні практики можуть бути застосовані стосовно нерезидентів у подоланні мовного бар'єру?

6. Опишіть точки взаємодії психолога і викладача мови. У чому їх дії мають бути дотичними?

7. Яким чином психолог може вплинути на розвиток способів пізнання нерезидента нової культури?

Завдання до самостійної роботи

Наведіть 3-4 приклади ситуацій спілкування нерезидента з представником нової країни, у яких можуть виникнути бар'єри у спілкуванні. Поясніть, у чому причина виникнення цих бар'єрів.

Джерела: [3, 4, 6, 9, 17].

ТЕМА 3.4 УЧАСТЬ ПСИХОЛОГА В ЗАХОДАХ ЩОДО ПОДОЛАННЯ «КУЛЬТУРНОГО ШОКУ» ТА «КУЛЬТУРНОЇ ДИСТАНЦІЇ»

Питання для самоперевірки

1. Що таке «культурний шок»?
2. Що розуміють під крос-культурною взаємодією?
3. Наведіть приклад міжкультурної інтеракції.
4. Перелічіть чинники якісного міжкультурного спілкування. Від чого воно залежить?
5. У чому полягає міжкультурна компетенція психолога?
6. Проаналізуйте фактори, які визначають хід взаємодії, детермінованої міжкультурною компетенцією: мотиваційний, інформативний і фактор навичок.
7. У якому випадку взаємодія психолога і нерезидента, що звернувся з запитом, матиме деструктивний характер?
8. Назвіть фактори, які заважають ефективній міжкультурній взаємодії.

Завдання до самостійної роботи

Складіть кілька питань для інтерв'ю з нерезидентами, використовуючи методики критичного інциденту: респондентам пропонують пригадати події з культурного, соціального, політичного життя, у яких відбулося таке, що раптово змінило їхню думку про представників іншої культури в позитивний або негативний бік.

Джерела: [1, 4, 9, 15].

Тести з відкритими відповідями до тем змістового модуля 3

1. Розкрийте поняття «моноактивна» та «поліактивна» культури. Наведіть приклади взаємодії та поле для ймовірного виникнення конфліктів між представниками цих двох культур.
2. Наведіть приклади ситуацій, при яких мігрант може відчувати синдром провини. Як психолог може допомогти клієнтові-мігранту в подоланні цього явища?
3. Складіть план інтерв'ю психолога з нерезидентом (5–8 пунктів).
4. Наведіть приклади трансформації психологічної травми нерезидента.
5. Поясніть суть колективістської та індивідуалістичної культури.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>, вільний (дата звернення: 02.07.2024). – Назва з екрана.
2. Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму [Електрон. ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/244813925/План%20д%20й%20щодо%20л%20берал%20зац%20С%20в%20зового%20режиму%20для%20Укра%20ни.pdf>, вільний (дата звернення: 02.07.2024). – Назва з екрана.
3. Борисова А. О. Трансформація картини світу студентів-іноземців у процесі міжкультурної адаптації в країні навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 053 – Психологія / Борисова Аліна Олексіївна ; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2016. – 22 с.
4. Етнопсихологія : навч. посіб. / Уклад. : Ольховецький С. М., Ольховецький В. С. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2019. – 155 с. – Існує електрон. версія. (Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12258/1/%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>, вільний).
5. Зливков В. Л. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В. Л. Зливков, С. О. Лукомська, О. В. Федан. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
6. Кавиліна Г. К. Конфліктологія : навч. посіб. / Г. К. Кавиліна. – Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2021. – 153 с. – Існує електрон. версія. (Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/12440/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%D0%9A%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B9.pdf>, вільний).
7. Кирпенко Т. М. Вплив вольових процесів на регуляцію поведінки в екстремальних умовах життєдіяльності / Т. М. Кирпенко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць. – Житомир, 2016. – Том VII. Екологічна психологія. – Вип. 41. – С. 151–158.
8. Мазяр О. В. Диференціальна психологія : модульний курс : навч. посіб. / О. В. Мазяр. – Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. – 284 с. – Існує електрон. версія. (Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/33803/1/%D0%9C%D0%B0%D0%B7%D1%8F%D1%80%D0%94%D0%B8%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.%20%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81.pdf>, вільний).
9. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія : навч.-метод. посіб. / Т. Ф. Матвійчук. – Львів : Вид-во «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018. – 76 с. – Існує електрон.

- версія. (Режим доступу: <https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/11447/1/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%A2.%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%25D.pdf> , вільний).
10. Магдисюк Л. І. Основи психологічного консультування : навч. посіб. / Л. І. Магдисюк, Р. П. Федоренко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 360 с. – Існує електрон. версія. (Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20907/1/opsykons.pdf> , вільний).
11. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О. А. Малиновська. – Київ : НІСД, 2018. – 472 с.
12. Опанасенко Л. А. Основи психологічного консультування: у схемах і таблицях / Л. А. Опанасенко. – Миколаїв : Іліон, 2019. – 134 с. – Існує електрон. версія. (Режим доступу: <http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/510/1/%D0%9E%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> , вільний).
13. Основи психологічного консультування (лекційний курс) : навч.-метод. посіб. для студ. спец. «Практична психологія» / уклад. : Б. А. Якимчук, І. П. Якимчук. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 204 с. – Існує електрон. версія. (Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/232/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A1%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf> , вільний).
14. Пуригіна О. Г. Міжнародна міграція : навч. посіб. / О. Г. Пуригіна, С. Е. Сардак. – Донецьк : Вид-во ДНУ, 2009. – 352 с.
15. Слюсаревський М. М. Психологія міграції : навч. посіб. / М. М. Слюсаревський, О. Є. Блінова ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. – 244 с.
16. Тренінгові вправи для початківців і професіоналів : метод. посіб. / Під наук. ред. Л. О. Ніколаєва. – Переяслав-Хмельницький : Університет Григорія Сковороди, 2023. – 150 с.
17. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – Київ, 2018. – 396 с.
18. Штеймільлер І. О. Педагогічний супровід соціокультурної адаптації іноземних студентів під час навчання в українському університеті / І. О. Штеймільлер // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – 2014. – № 2. – С. 97–100.

Електронне навчальне видання

Методичні рекомендації
до організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**«СУПРОВІД ІНТЕГРАЦІЇ НЕРЕЗИДЕНТІВ
У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МЕГАПОЛІС»**

(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання зі спеціальності 053 – Психологія, освітньо-професійна програма «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі»)

Укладач **ДОЛГОПОЛ** Олена Олександрівна

Відповідальний за випуск *О. О. Жигло*

Редактор *О. А. Норик*

Комп'ютерне верстання *О. О. Долгопол*

План 2024, поз. 362М

Підп. до друку 16.09.2024. Формат 60 × 84/16.

Ум. друк. арк. 1,2.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Чорноглазівська (Маршала Бажанова), 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.